

gf. 4. **BESZÉDEK,** gf. 4.

MELYEK

A MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM

1284
MDCCCLXIV—V. TANÉVI

RECTORA ÉS TANÁCSA
BEIKTATÁSAKOR

MINDSZENTHÓ I. TARTATTAK.

264
BUDÁN,

A MAGY. KIR. EGYETEM BETÜIVEL

14.
1864.

BESZÉDEK

MELYER

A MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYESÜLET

MDCCLXXIV—V. TANÉVI

REKTORÁ ÉS TANÁCSA

BESZÉDESEI

ELŐSZÓVAL ÉS TANÁCSAL

BUDAPEST

A MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYESÜLET

1874

I.

Dr. JEDLIK ÁNYOS,

NYILV. REND. BÖLCSESZETKARI TANÁR, A M. KIR. EGYETEM
M. É. NAGYSÁGOS RECTORÁNAK

BESZÉDE.

DR. JEDLIK A. J. J.

Tisztelt egyetemi közgyűlés!

Ha az egyes tudományok tárgyait figyelemre vesszük, első tekintetre igen különbözőeknek találjuk azokat; komolyabb megfontolás és elmélkedés nyomán azonban arról győződünk meg, hogy a legkülönbözőbb elnevezésű tudományok is, ha nem közvetlenül, legalább közvetve — amennyire egymás iránti viszonyukban majd megalapítólág, majd felvilágosítólág, majd pedig kiegészítőleg szerepelnek — összeköttetésben állanak egymással, és szorosan véve együtt csak egy általános, mindenre kiterjedő tudományt képeznek, mely csak az okból osztatik több önállóknak látszó tudomány-ágakra, miszerint a gyarló, s az egésznek kellő felfogására elégtelen emberi ész a körülmények kívánalmaihoz mért eredmény kieszközölhetése végett, annak a kitűzött célhoz legrövidebb úton vezető ágával kiválólág foglalkozhassék. — Ennek folytán magok a tudomány-egyetem terén míveltetni szokott tudományok ismertetői és terjesztői is nem csupán az egyetemnek mint tanintézetnek szerezeténél, hanem az általok képviselt tudományoknak

egymás iránti viszonyzatánál fogva is egy szorosan összeforrt egyetemi tanártestületet képeznek, melynek minden rendű tagjai a tudomány-egyetem, mint tanintézet, működési határai között előforduló eseményekre, annak igazgatásában végrehajtott intézkedésekre, éber figyelemmel lenni egyenlően hivatva vannak. — A végett, hogy ezen tudomány-egyetem belügyei iránti köz érdekelttség az egyetemi tanártestület mindegyik tagjában ne csak fentartassék, hanem mindinkább élénkíttessék, de még a végett is, hogy a tudomány-egyetem, mint jelentékeny országos intézet történelme tanévről tanévre mintegy dióhéjba összevonva az utódokra is átszállíttathassék, szokássá, mondhatnám erkölcsi kötelezettséggé vált: hogy a lelépő egyetemi rector egy évi működését a tudomány-egyetem körében történtek elősorolásával zárja be. — Ezen minden esetre dicséretre méltó szokásnak, illetőleg kötelezettségnek, amennyire tehetségemben áll, eleget tenni kívánván, — mielőtt eme díszes rectori székről lelépnék, — előadandom a végére járt tanév alatt előfordult kisebb-nagyobb horderejű eseményeket, és ezen évi egyetemi életünk nyilvánulásait, a nélkül, hogy az iránt biztatni merném magamat, miként az ékesszóláshoz szokott tisztelt közgyűlés várakozásának megfelelhetek; élni fogok csak egyszerű elbeszélési modorral, és e tekintetben a tisztelt gyülekezetnek, részemről már tapasztalt engedékeny elnézését ezenel ismét igénybe veszem.

A tudomány-egyetem működése szellemi erők és anyagi segédeszközök alkalmazása által gyakoroltatik. Előbbieket az egyetemi személyzet képviselvén, mindenek előtt annak, különösen az egyetemi tanártestület-

nek, az egyes tanszakok intézeti és gyűjteménytári személyzetének, az egyetemi hivatalnokok és polgároknak a lefolyt tanév alatti állapotát terjeszttem elő. — Az egyetemi személyzet, amennyire tagjainak tevékenysége oda irányúl, hogy ezen fő tanintézet tudományos élete ne csak fentartassék, hanem minél inkább ki is fejlesztessék, egy szervezetes élő testhez hasonlítható; de éppen ezen hasonlatosságánál fogva mind azon változékonyságoknak alá van vetve, melyeket bármely élő szerves testben alkot- és kiegészítő részeinek folytonos változása és megújulása folytán észlelünk. E természetes törvény következtében a jelen ülő, s e díszes tiszti helyéről egypár negyedóra múlva lelépő egyetemi tanács már nem egészen az, mely egy év előtt fellépésekor vala. Hiányzik közöle azon kitünő tag, ki még egy év előtt e helyen és ezen órában mint lelépő egyetemi nagyságos rector az egyetemnek kormányzása alatti működését és állapotát oly élénk színekben előnkbe tünteté, s ezen lefolyt tanév alatt a prorektor-ság viselésére hivatva vala. *Dr. Sauer Ignác*, ki az orvosi kar fő jelentékenységgű különös kór- és gyógytani tanszéken mint rendes tanár 1843-dik évi febr. 28-tól kezdve, tehát közel 21 évig fáradhatlan buzgalommal munkálkodott, s mint Pest első rendű orvosainak egyike a szenvedő emberiségnek megbecsülhetlen szolgálatoakat tett; 1848-ban és ismét 1860-ban országos főorvosi és helytartótanácsosi állomásra meghívatott, s melyről tanszéke érdekében lemondván, kitünő érdemei tekintetéből királyi tanácsosi címmel felruháztatott; 1860—61-dik tanévre a tek. orvosi kar dékánjává választatott; 1862—63-dik tanév folyta alatt a m. kir. tudomány-egyetem feledhetlen nagysá-

gos rectora, a m. tud. akademia levelező, a kir. budapesti orvos-egylet rendes tagja, és több tudományos egyletek tagja vala — nincs többé! 1863-dik évi november 17-dike vala ama gyászos nap, melynek estvén a három éves szívtúltengésből kifejtett egyetemes tüdővizenyő folytán hirtelen bekövetkezett halállal valamint családjának, úgy nem különben az egyetemi tanácsnak, mindenrendű ügyfeleinek, tanítványainak, és a budapesti közönségnek legfájdalmasb megdöbbenésére érdemdús életének 63-dik évében az élők soraiból kimúlt. Képtelenség volna tölem azon fájdalom vázolását megkísérteni, melynek nyilvánulása az elhúnyt váratlan halála következtében minden oldalról oly élénken mutatkozott. Érezte azt, a boldogútnak magára hagyott vigasztalhatlan családján kívül, leginkább a vele közelebb érintkezésben állott egyetemi tanács, orvosi kar, és az egész egyetemi tanártestület, valamint a tudomány-egyetem polgársága is, mely az irántai vég tisztelet minél méltóbb kifejezését részéről egész részvéttel elősegíté. — Mennyire hatott ezen köz tiszteletben és szeretetben állott férfiúnak gyászos kimúlt a budapesti közönségre, már azon roppant sokaság is tanusítá, mely őt végső nyughelyére kíséré. E közönségnek az elhúnyt iránti tiszteletét Szalay László, az egész Magyarhon közös fájdalomára nem régen szintén elhúnyt jeles történetírónk és publicistánk, a m. tud. akademiának f. évi január 23-án tartott közgyűlése alkalmával felolvasott titkári végjelentésében igen találólag ecsetelé, többek közt eképen szólván: „Midőn november 20-án, borongó este, a testvérvárosok minden rétegeiből összegyűlt tömeg, koporsóját néma tisztelettel kísérte azon utcá-

*Szalai-
István-
ról*

kon át, melyekben alig volt egy ház, hová ő időről időre be nem tért volna, írt, segédet hozva, mikor lehetett, becsületes készséget mindig, — akkor sok hallgatóg híve azt gondolhatá magában, hogy a szerény férfiú, kit nyugodni visznek, bizony büszke férfiú is lehetett volna.“

Hasonló csapás érte a t. jog- és államtudományi kart, mert tagjai közt dr. Récsy Emil sz. m. m. bölcsészeti és jogtudor, a római jog ny. rendes tanára, a m. tud. akademia levelező tagja, és a jogtörténelmi államvizsgálati bizottmány tagja, tüdővész következtében életének 42-ik évében jún. hó 1-én azon út megtételére szólíttatott fel, melyről nincs visszatérés. — Meghatólag nagy ama veszteség, melyet ezen gyász-eset folytán mind a tudomány-egyetem, mind a hazai irodalom szenvedett, miként az nyilván kitünik, ha elhúnytnak a tanári és irodalmi téren meglepőleg kitünő munkásságára tekintünk. Ő már 15 éves korában bölcészeti, 24 éves korában — 1846-ban — pedig jogi tudorrá avattatván, még azon évben a kolosvári lyceumban statistika és egyházi jog helyettes, következő évben pedig a politikai tudományok rendes tanárává lett, mely állomásról azonban az 1848-dik év tavaszán megalakúlt magyar ministerium vallás- és közoktatási ügyérségének titkári állomására meghivatván, utóbb pedig a „Pesti Napló“ szerkesztésével foglalkozván, 1850-ben ezen tudomány-egyetemen a közigazgatási és pénzügyi tudományok helyettes, 1851-ben pedig ugyanazon tudományok rendes tanárává neveztetett ki, míg végre 1861-ben a római jog rendes tanárává lőn. — Mi irodalmi munkálkodását illeti, azt már 19 éves korában megkezdé. Nem em-

Ittven e helyütt rövidség okáért a még Erdélyben általa megindított *Francia Regénycsarnok*-ban, Pesten szintén általa megkezdett *Külföldi Regénycsarnok*-ban és a Heckenast Gusztáv által életbe léptetett *Téli Könyvtár*-ban előforduló több munkálatait, és egyéb értekezéseit — első munkája volt a világhírű *Bentham Jeremiás Polgári és Büntető törvénykezési Értekezései* magyarra fordítva és Kolosvárat 1842—1844-ben két kötetben kiadva. Újabb időkben a bélyegtvörvény behozatalakor az e téren előállott zavar és járatlanság útbaigazítása végett írta a *Tökéletes útmutató az ideiglenes bélyegtvörvényhez* című commentárt. Hasonló célból írta *A telekadó rendszerről Magyarországon* című munkát 1850-ben. 1851-ben *A politikai gazdaszat tankönyvét* adta ki, Budán, két kötetben, Kudler József után németből fordítva. Azután *Az ausztriai birodalom alkotmányjoga* című munkáját, és 1853-ban *Az úrbéri kárpótlásról* készített alapos fejtegetését adta ki. Legnagyobb eredeti, és gyakorlati beccsel bíró munkája: *A közigazgatási törvénytudomány kézikönyve*, mely 1854—1855-ben négy vastag kötetben jelent meg. *A római jog elvei, tekintettel a történelmi fejlődésre* című munkáját Scheuerl Adolf erlangi tanár nyomán átdolgozva 1857-ben adta ki. *Magyarország Közjoga* 1848. előtt és 1848-ban című jeles munkáját 1861-ben; *A római jog rendszerét* pedig Puchta Fr. Gy. után hallgatói számára 1862-ben bocsátá közre. Legutolsó munkája vala a *Régi görög irodalom története* Müller K. O. és Donaldson J. V. után fordítva, melyből eddig két erős kötet jelent meg, és pedig az utóbbi kevésével a fordító halála előtt. — Ha a boldogúlnak e nagy számú és terjedelmű dol-

gozataira tekintve egyszersmind gyöngéledő egészségi állapotára és aránylag rövid életpályájára gondolunk, lehetetlen nem álmélnoknunk azon kitartó szorgalmú munkálkodása felett, melylyel sok oldalú képességét az emberiség hasznára gyümölcsözővé tenni törekedett; de lehetetlen egyúttal nem sajnálkoznunk is, ha gyaníthatónak véljük, hogy talán épen a megfeszített munkálkodás lehetett egyik ok, mely e ritka tehetségű férfiú becses életét oly szűk határok közzé szorítá. Mind ez, mind az előbbi elhúnytunk méltó arra, hogy a tudomány-egyetem és az emberiség iránt szerzett érdemeik tekintetéből fölöttük legalább tanszéki utódjaik által annak idejében egyegy díszes emlékbeszéd tartassék.

Az előadott két halálozáson kívül az egyetemi tanártestületben egyéb végleges változás nem fordult elő, mint hogy *dr. Zerich Tivadar* erdélyi megyei aldozár, a tudomány-egyetem hittani karánál 1860—1861-dik tanév elejétől kezdve a lelki pásztorkodás rendes tanára, miután a nm. kir. helytartótanács múlt évi december hó 3-án 89,272. sz. a. kelt magas intézményével tanári állomásától felfüggesztetett volna, attól Ó cs. kir. apostoli Felsége f. évi május 2-án kelt legfelsőbb elhatározásával véglegesen felmentetett.

A tudomány-egyetem szakadatlanúl folyamatban tartandó működése elkerülhetlenül megkívánja, hogy az egyetemi működő személyzet soraiban bármiféle vizsontagságok folytán támadott hézagok kellően betöltenek, sőt ha a körülmények úgy kívánnák, a sze-

mélyzet még új erőkkel is gyarapíttassék. Ezen elv nyomán az egyetemi személyzetben annak tanácsi, kari és hivatalnoki osztályai szerint a lefolyt tanév alatt következő változások és gyarapodások történtek.

halálán Az egyetemi tanács körében dr. Sauer Ignác elhunytá következőében az egyetemi prorectori állomás megürülvén, arra múlt évi december hó 6-án tartott választó-gyűlésben dr. Rupp Nep. János, az államorvostan rendes tanára és az orvoskar prodekánja, az ekkép üresedésbe jött orvoskari prodekánságra pedig az illető kar által december hó 9-én dr. Lippay Gáspár, az elméleti és gyakorlati szemészet rendes tanára, választatott meg.

A hittani karnál dr. Laubhaimer Ferenc pécsmegyei áldor, az egyházi történelem rendes tanára, három évi dicséretes működése után f. évi február hó 11-kén 2139. sz. a. kelt királyi udvari rendelettel tanári hivatalában legkegyelmesebben megerősítettett; a megürült lelkipásztorkodás tanszékének helyettes tanáraül pedig Dessewffy Sándor, egri érsek-megyei áldozár, a pesti központi papnövelkében tanulmányi előjáró, rendeltetett.

A jog- és államtudományi karban dr. Récsy Emil elhunytá által megüresült romai jog tanszékre nézve azon körülmény, hogy dr. Cherny József, az egyházi és hűbéri jog rendes tanára, időközben jogosítványt nyert a romai jog rendes egyetemi előadására, kizárta a helyettesítésről való gondoskodásnak szükségét, mint ez annak idejében a magas kormány-székhez feljelentetett. Dr. Vécsey Tamás a romai polgári törvénykezésből, dr. Schmidt György pedig a törvényszéki orvostanból magántanárokká képesítették.

Az orvossebészeti karban *dr. Sauer Ignác* kimúltá folytán üressé lett különös kór- és gyógytani tanszéknek helyettesképeni ellátására az orvosi kar részéről történt, és a nm. kir. helytartótanács által helybenhagyott intézkedés útján *dr. Vágner János*, ugyanazon tan rendes tanára a sebészeknél tétetett át, helyetteseül pedig a sebészeknél *dr. Gebhardt Lajos*, a mellkásrisme és gyógytan magántanára, és az orvosok számára rendelt különös kór- és gyógytani tanszék volt segéllője alkalmaztatott. Ugyanazon karnál *dr. Pete Zsigmond* a fürdészet, *dr. Tóth Nep. János* pedig az emberi test szabad fölületére nyíló üregék betegségei kór- és gyógytanának magántanairaivá képesítették. *Dr. Gebhardt Lajos* helyettes-tanárul alkalmaztatása által megürült segéllői állomásra *dr. Ketli Károly*; a leíró és tájbonctani tanszék segéllőjévé *dr. Majorossy Géza*; az élet és felsőbb bonctani tanszék segéllőjévé pedig *dr. Láng Gusztáv* az illető kar által lőnek kinevezve. — A leíró és tájbonctani tanszék egyik szolgáljaúl rectori kinevezés folytán *Bocsek Lipót* alkalmaztatott; ugyanazon tanszék másikk szolgálja *Loydl Ignác* a kórbonctani tanszék mellett volt *Dörfler Sándor* helyére, ez pedig amazéra csere útján áttétetett. — Az orvoskari épületben volt háziszolga *Friedl Ferenc*, és az állatgyógyintézeti épületben volt szintén háziszolga *Lemmerer Lajos* a gazdasági felügyelő által elbocsáttatván, az előbbinek helyére *Mószér Jakab*, az utóbbiéra pedig *Rösz Antal* vétetett fel.

A bölcsészeti karban a történelmi tanszékre legfelsőbb helyen *dr. Horváth Károly* szombat-helyi megyei áldor neveztetett ki rendkívüli tanárul.

Miután azonban az a még el sem foglalt történelmi tanszékről beteges állapota miatt végképen lemondott; *dr. Reisinger János* történelmi rendes tanár pedig szemé állapota miatt szabadságidőt nyervén, a tanév nyári felében előadásokat nem tarthatott: a bölcsészeti kar a történelmi előadások hiányát *dr. Toldy Ferenc* által hirdetett két rendű történelmi előadással pótolta; jövő tanévre pedig, miután *dr. Reisinger János* időközben súlyosbult szembaja miatt előadásait nem folytathatja, sőt nyugalmaztatásért folyamodott: a bölcsészeti kar *Kerékgyártó Alajos* akadémiai tagot nevezte ki a történelmi tanszék helyettes tanáraül. — A német nyelvészet és irodalmi történet tanszékére új pályázat hirdettetvén, addig, míg ennek folytán e fontos hely végleg betöltetnék, a bölcsészeti kar annak helyettes ellátásáról gondoskodván, azzal kebeléből *dr. Riedl Szende* magántanárt bízta meg. — Miként már múlt évben e helyről jelentetett, a növénytan rendes tanárává *Kovács Gyula*, a magyar nemzeti múzeum természeti osztályának őre, neveztetett ki; tanszékét azonban betegsége miatt el nem foglalhatván, *dr. Linzbauer Ferenc*, a sebészeti előtan rendes tanára, által helyettesítettett. Ezen jelentést jelenleg azon hozzáadással kell megtoldanom, hogy *dr. Linzbauer Ferenc*, mint az idei tanév alatt is a növénytan helyettes tanára, s az egyetemi fűvészkert ideiglenes igazgatója, a nm. m. kir. helytartótanács múlt évi october 10-kén 77854. sz. a. kelt kegyes intézményében, a fűvészkert ügyeinek könnyebb és pontosabb vezethetése végett az ott létező lak elfoglalására az egyetemi tanács által felszólíttatni rendeltetett; továbbá, hogy — miután *Kovács Gyula* legfelsőbb helyre benyújtott kérelme,

melyben tanszékét egészsége helyreálltaig részére fentartatni, és tanári fizetését kineveztetése napjától számítva folyóvá tétetni kéri, e folyó évi július hó 21-én 11019. sz. a. kelt udvari rendelvény folytán nem teljesíthető — a növénytani tanszék a nm. m. kir. helytartótanács f. évi augustus hó 16-án 64097. sz. a. kelt intézményében megüresültnek nyilvánított, s egyúttal a betöltése végett nyitandó pályázat terve felterjesztetni rendeltetett. — Megemlítendő ezúttal, hogy a fűvészkertben házmesteri minőségben még a néhai *Gerenday József* volt növénytani tanár és fűvészkerti igazgató által alkalmazott szolga *Jablonszky András*, minthogy állomása rendszeresítve nem volt, elbocsátatott. Végre *Ferenc József* szláv nyelv és irodalom h. tanárának fizetése Ő cs. kir. apostoli Felsége kegyelmes elhatározása folytán sept. hó 3-kán kelt udvari rendelettel 630 frtról 1000 frtra emeltetett.

A tudomány-egyetem tanácsával és karaival szoros összeköttetésben álló egyetemi hivatalnokok személyzeti állapotában a lefolyt tanév alatt egyéb változás nem fordult elő, mint hogy a múlt évi september hó végén meghalálozott *Nagy Sándor* quaesturai díjnok helyébe rectori kinevezés útján *Langer Gyula* lön alkalmazva, kinek eddigi magaviseletével, szorgalmával és ügyességével teljesen megelégedhetni. — Mint-hogy azonban a quaestura ügyeivel az illető hivatalnokokon kívül a quaesturai számadások megvizsgálása végett fennálló bizottmány is foglalkozik, erre vonatkozólag megemlítendő: hogy — miután az eddig működött *dr. Konek Sándor* r. t. mind maga, mind *dr. Linzbauer Ferenc* és *dr. Tély János* tagtársai nevében, e már hat évig viselt tiszteletbeli hivatalról le-

mondott — az egyetemi tanács más, az említett ügyben működendő bizottmányt, a quaesturával legtöbbször érintkező három kar tagjaiból, névszerint: *dr. Wachtel Dávid* orvoskari rendes tanár elnöklete alatt *dr. Kautz Gyula* jogkari, és *dr. Nékám Sándor* bölcsészeti rendes tanárokból alakított, mely a quaesturai számadásoknak megvizsgálásában, s nem különben a quaestura célszerűbb szervezéséről felsőbb helyre terjesztendő tervezet kidolgozásában oly ügyes és pontos eljárással működött, miszerint az iránti elismerését az egyetemi tanács február 25-én tartott V-dik rendes ülésében jegyzőkönyvi kivonatban neki kiadatni egyhangúlag elhatározá.

Ezen változások után a tudomány-egyetem tanártestülete — a tanársegéllőket ide nem számítva — jelenleg áll összesen 63 személyből, kik közül 34 rendes tanár, 4 rendkívüli, 13 magán, 5 helyettes tanár, 4 pedig nyelvtan- és irodalom-tanító.

A m. kir. tudomány-egyetem működési terén foglalkozó személyzetben történt változások után helyén lesznek a megtiszteltetések, tiszteletteljes megbízatások, és irodalmi munkálatok felemlítése is, melyek habár közvetlenül az egyetemi tanártestületnek csak egyes tagjaira vonatkoznak, mindazonáltal az egész testületre felderítő fényt sugároznak vissza. Így az egész egyetemi, de különösen az orvoskari tanártestület megtiszteltetéseiül tekintendő, hogy az orvosi kar egyhangú kérelme, s az egyetemi tanács melegen támogató ajánlata folytán *dr. Rupp Nep. János*, államor-

vostani rendes tanár ez évi nagyságos prorektor Ő cs. kir. apostoli Felsége legmagasabb határozata által e f. évi május hó 14-kén királyi tanácsosi ranggal feldíszíttetett. — Hasonló megtiszteltetésben részesült az egyetemi tanártestület, midőn tagjai közül többen, névszerint: *dr. Pauler Tivadar*, *dr. Konek Sándor*, *dr. Kautz Gyula*, *dr. Balassa János* és *dr. Horváth Cyrill* egyetemi rendes tanárok a cs. kir. birodalmi közoktatásügyi tanács kültagjaivá Ő cs. kir. apostoli Felsége által legkegyelmesebben kinevezettek.

A bécsi cs. kir. tudomány-egyetemi consistoriumnak a m. kir. tudomány-egyetem tanácsához áttett abbéli megkeresése következtében, hogy a bécsi tudomány-egyetem 500 éves fennállásának 1865-dik évi augustus hó elején megtartandó jubilaumi ünnepélyben részvételre azokat, kik a bécsi tudomány-egyetemben tanári vagy tanulói minőségben szerepeltek, mind a pesti egyetem tanártestületének körében, mind az ország egyéb tanintézeteiben, a küldött meghívók és programmok által, avagy hírlapok útján is, felszólítaná — az egyetemi tanács ezen egyetemi tanártestületnek a bécsi egyetemben tanult vagy tanárkodott, és a kitűzött ünnepélyre megjelenni szándékozó tagjaiból egy bizottmány megalakulását eszközölje, s annak megalakultáról a bécsi cs. kir. tudomány-egyetemi consistoriumot tudósítsa; *dr. Wachtel Dávid* elnöklete alatt *dr. Arányi Lajos* és *dr. Than Károly* rendes tanárokból megalakult bizottmányt pedig oda utasítsa, miszerint magát a fentisztelt egyetemi consistoriummal közlekedésbe tévén, annak kívánalmait a közlött programmok értelmében egész készséggel teljesíteni törekedjék.

Midőn az egyetemi tanács és karok magokat is megtiszteltéknek tartják, ha testületöknek egyes tagjai valamely megtiszteltetésben részesíttetnek, úgy a magok részéről is örömet le róják a tisztelet azon adóját, mely a tudományos pályán szerzett érdemet illeti. Így ez évben a hittudományi kar által *dr. Villiger József* kegyes tanítórendi áldor és kormánysegéd; a jog- és államtudományi kar által *Kisfaludi Liptay Sándor* hites ügyvéd és a karnak volt dékánja; az orvossebészeti kar által *dr. Gebhardt Ferenc* cs. kir. tanácsos, nyugalmazott egyetemi tanár; s végre a bölcsészeti kar által *dr. Nehiba János* tinnini felszentelt püspök, kalocsai nagyprépost, félszázados-tudori levéllel tiszteltettek meg. Ezen megtiszteltetés ünnepélyes végrehajtása ez évben nem az egyetem újjáalakítása ünnepélyének alkalmával, hanem az illető karok küldöttségei által eszközöltetett; mivel egyrészt a tek. orvosi kar *dr. Gebhardt Ferencet*, az orvoskar volt dékánját a tudorral avattatása 50-ik évfordulóján május hó 1-én kívánta megtisztelni, másrészt pedig a többi három megtiszteltetnek ketteje tudorságának 50-dik évét akkoron még be nem töltötte.

(Mennyire igyekezett az egyetemi tanártestület magas hivatásának megfelelni, az az irodalmi téren csak ezen tanév lefolyta alatt nyomtatott munkálataiból is kitetszik.

A hittani kar tanáraitól ezen tanév alatt több a napi sajtó, vagy a folyóiratok útján közzétett jeles cikk jelent meg. Különös figyelem és említésre méltók *dr. Palásthy Pálnak* az általa szerkesztett *Religio, kath. Egyházi s Irodalmi Folyóirat* hasábjain megje-

lent érdekteljes cikkei. Önálló munka azonban nem jelent meg.

A jog és államtudományi kar tanárainak tevékenysége, az elhunyt *Récsy Emil* ez évi, már fennemlített munkáján kívül, a következőkben nyilvánul:

Dr. Wenzel Gusztáv Ozorai Pípóról szóló és külön kiadásban megjelent értekezésén, valamint az Akadémiai Értesítőben kijött egyéb dolgozatain kívül a magyar és erdélyországi magánjogot tartalmazó munkáját, a még hiányzott füzetek közrebocsátása által, e tanévben fejezte be véglegesen.

Dr. Karvasy Ágostontól a magyar váltójogi eljárás jelent meg, azonfölül népszerű nemzetgazdasági munkájának egy második bővített és javított kiadása sajtó alatt van.

Dr. Paüler Tivadartól megjelent: 1) A nagyszombati egyetem kanonistáinak jogirodalmi tevékenysége (M. Akad. Értesítőben 1863). 2) Észjogi Előtan (az észjogi bevezetés és alaptan második javított és bővített kiadása), Pest 1864 8-ad 299 l. 3) Büntető jogtan. I. kötet. Bevezetés. Anyagi büntető jog általános része. Pest 1864. 8-ad 300 l.

Dr. Konek Sándor némely a Statistikai Közleményekben megjelent kisebb értekezéseken kívül ausztriai statistikai tankönyvének szerkesztéséhez fogott, melyből eddigelő I. füzet jelent meg „Ausztriai birodalom, jelesen a magyar korona országainak statistikai kézikönyve“ cím alatt.

Dr. Kautz Gyula a Statistikai Közleményekben, a gazdasági lapokban és más folyóiratokban közlött

többszemélyes cikkein kívül a magyar gazdasági egyesület közgazdasági osztályától reábizott irodalmi működésben járt el.

Az orvossebészeti karnál az irodalmi téren munkálkodtak:

Dr. Balassa János, ki az „Új műtétmodorok az orrképelés körül. Pest 1864.“ című munkáját adta ki.

Dr. Poor Imre magántanártól „A görvegek (Scrofulides) második javított kiadás 1864.“

Dr. Tóth Nep. János m. t. „A gége-vizsgáló és világitási eszközökről“, és *dr. Schmidt György* m. t. „a heveny villanymérgezésről“, értekezések a magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálataiban 1864.

B. e. dr. Sauer Ignác rectori beszédén kívül a „Gyógyászat orvosi hetilapban“ különféle vezércikkek és értekezések jelentek meg *dr. Arányi Lajos* rendes tanártól; *dr. Margo Tivadar* a szövegtan rendkívüli tanárától; *dr. Poor Imre*, *dr. Schwartz Ferenc*, *dr. Patrubby Gergely*, *dr. Gebhardt Lajos*, *dr. Pete Zsigmond* magántanároktól, és *dr. Kurtz Gusztáv*, *dr. Simenszky Román*, *dr. Strosz Ernő* tanársegéllőktől.

A bölcsészeti kar irodalmi munkássága által ezen tanévben következő munkák kerültek ki a sajtó alól:

*Dr. Jedlik Ányos*tól: „Leydeni palackok láncolata, eredetileg összeállítva“ című értekezése. (A magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai között. Pest 1864.) 2) Beszéd „A természettudományok fontosságáról az emberi nem jólétére nézve, tekintettel hazánkra.“ Buda 1864.

*Dr. Toldy Ferenc*től 1) „Visszapillantás tudományos állapotainkra, kapcsolatban a régi és új tanrend-

szerrel.“ (Egyetemi beszéd. Pest 1863.) 2) „Brutus János Mihály magyar történelme“ eredeti kéziratokból először kiadva, a szerző életével. I. köt. Pest 1863. 3) „A magyar nemzeti irodalomtörténet alapvonalai a legrégibb időtől a jelenkorig.“ Pest 1864. 4) „A magyar nemzet classicus írói.“ tíz kötet. Pest 1864.

Dr. Than Károly „Rubidium jelenlétéről a cserfa hamvában.“ (Akad. Értesítő.)

Dr. Szabó József 1) „Ásványtan“ második átdolgozott kiadás. Pest 1863. 2) „Kristályhállók“ 3 íven 60 idom. 3) Az általa szerkesztett „Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai 1864.“ „Ember a geológiában“ című értekezését, és „Pogányvár mint basaltkráter“ feliratú jelentését tartalmazzák. 4) Az ugyan őáltala szerkesztett királyi magyar természettudományi társulat Közlönyének II. kötetéhez tartozó 2-dik füzetben „Szulina munkálatok s természettudományi utazási napló“ címe alatt 62 lapra terjedő érdekes értekezését tette közzé.

Dr. Nékám Sándor a „Gyógyászat“ orvosi hetilapba írt értekezéseket.

Dr. Horváth Cyrill „Schelling Monotheismusa“ című értekezése az Akadémiai Értesítőben jelent meg.

Dr. Telfy János munkái 1) „A classica Philologia Encyclopädiája.“ Pest 1864. 2) „Homer Odysseája“ 1—4. könyv. Pest 1864. 3) „Sententiae Scriptorum Graecorum“ Pestini et Lipsiae 1864. 4) „Ethika vagy bölcsészeti erkölcsstan“ Pest 1864.

Dr. Riedl Szende m. t. munkálatai 1) „Magyar nyelvtan.“ Pest 1864. 2) „Kalauz a közműveltség és irodalom terén.“ 1863, 1864. 3) „Irányeszmék a ma-

gyarországi gymnasiumok újjászervezéséhez több tanártársa közreműködésével." Pest 1864.

Dr. Rómer Flóris dolgozatai: 1) Több értekezés a „Győri történelmi és régészeti Füzetek“ III. kötetében. Győr 1864. 2) Két közlés „A középkori keresztelő medencék“ és „Kiadatlan római feliratok.“ (Arch. Közl. III. és IV. kötetében.) 3) Ismét két közlés „Zalamegye középkori egyházi építményei és azok jellemzése,“ meg „A középkori téglapítészeti Magyarországon“ címek alatt a magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálataiban. Pest 1864.

Tudomány-egyetemünknek mint bármely más tanintézetnek fő célja levén a tanítás, tágabb értelemben vett személyzetéhez az egyetemi tanártestületen, és hozzá tartozó segéllők- s hivatalnokokon kívül az egyetemi tanuló ifjuság is tartozik; helyén léssen tehát ezennel annak állapotára is kiterjeszkednünk, annál is inkább, mivel az egyetemi ifjuság számából és előmeneteléből az egyetem haladási vagy hanyatlási állapotát is némileg megítélhetni. Egyetemünk ifjuságának létszáma az idei tanév alatt úgy, mint az előbbieken, még mindig jelentékeny növekedéssel szaporodott. Tavali téli félévben 1644 volt az összes létszám, az idei tanév téli felében pedig 1831-re emelkedett. Ezek közül hittudományi tanuló volt . 76

Jog és államtudományi rendes hallgató . 942

„ rendkívüli „ . 40

Orvosi tanulmányok rendes hallgatója . 317

„ rendkívüli „ . 54

Bölcsészeti tudományok rendes hallgatója . 34

„ rendkívüli „ . 19

Ezekhez járúl gyógyszerészeti hallgató	82
„ sebészeti hallgató	193
„ szülészeti tanuló-nő	74
Összesen	1831

Megjegyzendő, hogy bölcsészeti tudományokat a bölcsészeti rendes és rendkívüli hallgatókon kívül egyéb karok növendékei is hallgattak, nevezetesen: 17 hittanhallgató, 667 jogtan hallgató, és 318 orvostan hallgató, kiknek összes száma az előbbiekével együtt véve a bölcsészeti tudományok ez év téli szaka alatti hallgatóinak számát 1055-re rugtatja.

Az idei tanév téli szakában feljegyzett hallgatók számát alapúl véve, a hittanulók száma az idén 4-gyel, a joghallgatóké 112-vel, az orvoshallgatóké 48-cal, a bölcsészetiéké 22-vel, a sebészeti hallgatóké 16-tal szaporodott; a gyógyszerészeti hallgatóké ellenben 14-gyel, a szülészeti tanuló-nőké pedig 1-gyel kevesedett.

Születésre nézve az idei téli félévi egyetemi hallgatók legnagyobb részt a magyar sz. korona tartományaiból valók, ausztriai tartományokból valók 37-en, a külállamokból valók pedig csak 8-an találtattak közöttük.

Vallásra nézve az 1831 létszámból volt 949 rom. kath.; 53 görög kath.; 88 g. n. e.; 179 ágostai; 235 helvétvallású; 7 egységhitű; 320 izraelita.

Az idei nyári félévben az egyetemi hallgatók száma, mint rendesen történik, apadt, és pedig 1750-re, tehát 81-gyel kevesedett, a tavali nyári létszámot azonban még is 134-gyel fölülhaladta.

Összehasonlítván a tudomány-egyetem hallgatóinak létszámát a birodalmi és egyéb német egyetemek

hallgatóinak létszámával, kitűnik: hogyan egyetemünk a bécsit és talán a berlinit kivéve, hallgatóinak számára nézve mindannyit jóval fölülmúlja.

1881 Ezen jelentékeny számú egyetemi hallgatóság által ez évben 1021 frt 89 kr. beiktatási díj és 42,800 frt 55 kr. tandíj fizettetett be, ez utóbbi összegből 5%, és a helyettesített tanszékek tandíji illetményei az egyetemi alap számára szolgáltatottak be.

Valamint az egyetemi tanártestületnek hivatása a tudományok megismertetésében, honosításában és fejlesztésében, úgy az egyetemi tanuló ifjúságé azoknak elsajátításában áll. Miként felelt meg e hivatásának az ideai egyetemi polgárság, leginkább az általa letett államvizsgálatok, végzett tudori szigorlatok, nyert tudori vagy mesteri oklevelek számából, és egyéb, a tudományos téren tanusított szorgalom és képesség eredményeiből tűnik ki. — A hittani karban a központi papnövendékek a megalapított és felsőbb helyen jóváhagyott tanrendszer szerint végzett próbatételekben legnagyobb részt kitűnő szorgalmat tanusítottak. Közölök többen rendes kötelmeik pontos teljesítése mellett még a hittani kar által kitűzött jutalomkérdésekre is örömdetes sikerrel pályáztak; mások zsenge erejüket az úgynevezett magyar egyház-irodalmi iskolában igen szép eredménnyel kísérelték meg. Az egész év lefolyta alatt 14 tudori szigorlatból 5 a központi növendékek által tétetett le. Tudori felavatás azonban a hittani kar részéről az ideai tanév alatt nem fordult elő. — Az állam és jogtudományi karban a jogtörténelmi vizsgálatot 156, a bíróságit 165, az államtudományit pedig 117 joghallgató tette le, holott a múlt évben összesen csak 66 jelent meg a

1 hallgatók egyletei között már a hetedik leendett volna; de mivel a helybenhagyás és megerősítés végett felsőbb helyre terjesztett alapszabályai némely módosítások eszközzése végett visszaküldettek, csak a jövő tanévben fog életbe léphetni.

A mondottak csak vázlatát adják azon élénk törekvésnek, mely az egyetemi tanártestület és az egyetemi tanuló ifjúságnak egymás iránt szoros viszonyban álló szellemi működésében mutatkozott; hátra van még ezen szellemi erők serkentése és éber állapotban tartása végett az egyetemenél gyakoroltatni szokott intézkedéseknek és az előmenetel könnyebbítésére, gyámolítására szolgáló segédeszközöknek felemlítése.

A szorgalmat serkentő intézkedéseknek egyike a tandíjaktóli felmentésben áll, s kizárólag csak a szégyényebb sorsú egyetemi hallgatókra terjesztetett ki. A hittani karnál tandíjak nem fizettetvén, felmentésnek sem vala helye.

Első félévben

	egész tandíjtól	fél tandíjtól
A jogi karnál felmentetett	109	106
Az orvosi karnál „	22	17
A bölcsészeti karnál „	11	3
Összesen	142	+ 126=268.

Második félévben

A jogi karnál felmentetett	98	95
Az orvosi karnál „	23	25
A bölcsészeti karnál „	11	—
Összesen	132	+ 120=252.

E szerint a tandíji felmentésben részesült egyetemi hallgatók száma 1-ső félévben együtt 268 vagy

az egész téli létszámnak 14,6 százaléka; 2-dik félévben pedig a felmentetésben részesültek száma 252, avagy a nyári létszámnak 14,4 százaléka. Az elengedett összes tandíj az egész évre kiszámítva tesz 9141 forintot.

A másik intézkedés, mely szintén az egyetemi hallgatók szorgalmának serkentésére van irányítva, számos egyetemi hallgatók rendes vagy rendkívüli ösztöndíjjal való ellátásában nyilvánul. — A hittani tudományok hallgatói, amennyire növendékpapokból állanak, s mint ilyenek a központi papnövelde által az élet szükségleteivel ellátvák, ösztöndíjakban nem részesíttetnek. — A jog- s államtudományok hallgatói között az idei tanévben 99 volt az ösztöndíjazottak száma, kiknek évi illetménye összesen 12,184 frt 70 kr. és 25 aranyra rúgott, mely összegben 2 joghallgatónak az egyetemi pénzalapból egyenként 105 firtos tudorozási ösztöndíja is befoglaltatik. — Az orvossebészi karnál ezen tanév alatt 33 ösztöndíjas számítható, kik részint még mint tanulók, részint pedig már mint orvostudorok összesen 4868 frtban és 120 aranyban részesíttettek; mely összegnek jelentékeny részét teszi az egyetem alapértékéből járó 4 orvostudoroztatási ösztöndíj, mindegyik 105 frttal; 4 orvosi és 2 sebészi *Csausz Márton*-féle 100 frttal; 1 *Bene Ferenc*-féle utaztatási ösztöndíj 120 arannyal; 2 *Schordann Zsigmond*-féle szintén utaztatási ösztöndíj, mindegyik 1000 frttal; és 3 orvosi, 3 sebészi *Schordann*-féle ösztöndíj egyenként 100 frttal. — A bölcsészeti karnál volt 12 ösztöndíjas 2397 frt 50 kr. összes illetménnyel, 3 közölők köz és magán alapítványokból; 7

tanárjelölti 200 frttal, és 2 vegyészeti 315 frttal az egyetemi alapértékből díjaztatott.

A tandíjaktól való felmentés és ösztöndíjazás által gyakorolt szorgalom-serkentés mellett figyelmet érdemelnek az általános egyetemi alapítványok kamataiból ez év lefolyta alatt tett jutalmazások és segélyezések. A *Pasquich János*-féle alapítvány 600 frtnyi kamataiból ez évben mindegyik karra 150 frt esvén, az a nm. kir. helytartótanács kegyes rendelete folytán a karok által hirdetett pályakérdések jutalomdíjával tűzetett ki, és az egyetemi tanulók pályakoszorúzottjai között az egyetem újjáalakításának június hó 25-kén megüült 84-dik emléknapiján ünnepélyes szertartás mellett osztatott ki, miként a mondott ünnepélynek leírását tartalmazó füzetke lapjain körülményesen előadva olvashatni. — A *Pray-Fillinger*-féle általános egyetemi alapítványnak szegény beteg egyetemi tanulók gyógyszerrei fedezésére szánt kamatai a múlt tanévben ki nem adottakkal együtt tettek 39 forintot, és ez évben, az egyetemi nagyságos rectort illető adományozási jog nyomán általam a folyamodott egyetemi beteg tanulók segélyezésére kiadattak. — Az általános egyetemi alapítványokhoz tartozik még az 1850-dik évtől befolyt beiktatási díjakból keletkezett, és ezen évben tőkésített 10,752 frtnyi alap, melynek ez évi kamatai a jövő évben befolyó beiktatási díjakkal együtt a felsőbb helyen jóvá hagyott kulcs szerint az egyetemi könyvtár és karok között felosztva, a jövő tanévben fognak az egyes karok által a nm. helytartótanács-hoz felterjesztett mire-fordítási tervek helybenhagyása vagy módosítása nyomán valamely üdvös célra felhasználtatni. Az ez évi összes beiktatási díjak

vagyis 1021 frt 89 kr. az említett kulcs szerint felosztva az egyes karok által javaslatba hozott célokra még ezen tanév alatt lettek volna fordítandók; mint-hogy azonban a karoknak felsőbb helyre terjesztett javaslatai mindeddig helyben nem hagyattak, az ez évi illetmény is csak a jövő tanév alatt léssen felhasználható.

Az általános egyetemi alapítványok kamataiból történt jutalmazásokon kívül ez évben a kari alapítványokból is több jelentékeny jutalmazás és segélyezés eszközöltetett. Így a hittudománykari *Horváth József*-féle alapítványból a lefolyt iskolaévre kitűzött 500 frt pályadíjjal *Munkay János* kékkői lelkész jutalmaztatott. *Fogarassy Mihály*-féle 20 frtnyi pályadíjra a hittudományi kar által *Farkas Sándor* esztergami főmegyei növendékpap, harmad évi hittani tanuló találtatott érdemesnek. A *Szabó Alamizsnás János*-féle 14 frtnyi jutalomra pedig, mely az egyházi ékesszólásban legkitünőbb központi növendékpapnak van szánva, *Loncsarics Márk* zágrábi főmegyei növendékpap méltattatott. — A *Schwartner Márton*-féle 180 frtnyi jutalmat, mely ez évben a bölcsészeti kar által hirdetett történelmi pályakérdés díjaúl vala kitűzve, öt, nagyobbrészt jelesen pályázók között *Vass József* kegyesrendi áldor, gymnásiumi tanár, s a m. tud. akadémia l. tagja vívta ki.

Az idei tanévben az elengedett tandíjak, kiosztott ösztöndíjak, jutalmak és segélyezések összesen tettek 29,944 frt 20 krt és 145 aranyat.

Mi az egyetem tudományos előmenetelére segéd-
 eszközül szolgáló intézeteket illeti, azok között el-
 ső helyen az egyetemi könyvtár említendő. Ennek
 fontosságát mutatja azon figyelem, melylyel iránta a
 nm. m. kir. helytartótanács minden alkalommal visel-
 tetik. Így annak gyarapítására az évi 2000 frt általá-
 nyon kívül a beiktatási díjakból keletkezett alap ka-
 matainak és az évenkénti beiktatási díjaknak felét, ez
 évben 510 frt 94 krt, jelölte ki. Olvasó teremének az
 egyetemi tanács által még tavaly javasolt nagybőví-
 tését és célszerűbb elrendezését e folyó év alatt végre-
 hajtani kegyesen megrendelte, és e célra 482 frt 76
 krnyi összeget utalványozott; sőt mi több, a könyv-
 tári épület már szerfölött elhanyagolt külsejének kija-
 vítását, minthogy ezen épület 1855-ben Ő cs. kir.
 apostoli Felsége kegyelmes elhatározása folytán a sz.
 ferenci szerzet pesti conventjének tulajdonává lőn, —
 azon körülmény méltánylásából, hogy a tudomány-
 egyetem az említett épületet minden házbérfizetés nél-
 kül folytonosan használja, csupán egy egyszerű rectori
 felterjesztésre 813 frt 69 kr. költségvetéssel kegyesen
 engedményezni méltóztatott. Az egyetemi könyvtár
 fontosságát továbbá kétségtelenné teszi annak mind-
 inkább terjedő használata, és a könyvtári olvasóknak
 nagy száma. Ez évben a könyvtárból 1486 kötet köl-
 csönöztetett ki házi használatra, a helybeni olvasásra
 történt kiadásoknak száma pedig 14,895-re rúgott,
 mely ámbátor 4225-tel kisebb a tavalinál, mégis igen
 kielégítő.

A könyvtári olvasók jelentékeny számának kifo-
 lyásaúl, egyéb üdvös eredményeken kívül, tekintendő
 ama 452 aláírással ellátott kérelemlevél is, mely az

egyetemi polgárságnak az egyetemi könyvtár némely hiányai eltávolítására vonatkozott kívánalmait tartalmazván, az egyetemi tanács múlt évi november hó 26-dikán tartott üléséből legnagyobb részt pártolólág a nm. m. kir. helytartótanácsához felterjesztetett, és ott kevés kivétellel méltánylásra talált. — A könyvtárnak ez évi gyarapodása 1802 kötet és 381 elegyes nyomtatvány, költsége pedig a még fel nem vett 510 forint 94 krajcáron kívül tesz 3316 frt 89 krt.

A könyvtáron kívül az egyetem tudományos működésére megkívántató felszerelésekhez tartoznak még az orvos-sebészeti kórodák, az orvos- és bölcsészeti intézetek, gyűjteménytárak és a fűvészkert. Minthogy ezeknek állapotáról és gyarapításáról való gondoskodás közvetlen az illető igazgatók teendője, részemről csak azon költségeket akarom felhozni, melyekbe ezen évi fentartásuk került, miszerint az egyetem ez évi összes költségeiről magunknak némi ismereteket szerezhessünk.

A bonctani intézet ez évi	frt	kr.
fentartása került összesen	1057	66

mely összegben a 800 frtnyi általány, és a múlt évben ezen általányon fölül kiadott és felsőbb helyen kivételkép utalványozott 133 frt 10 kr. is befoglaltatik. Megjegyzendő, hogy ezen és a többi hasontartalmú pontokban rövidség okáért az egész kiadási összegnek azon része részletesen nincs kifejezve, mely az egyetemi kisebb költségekre szánt pénzösszegeből rectori utalványozás útján szolgáltatott ki.

Az élet- és felsőbb bonctani intézet összes költségei, 600 frtnyi általányát beleértve, összesen tettek 605 4

A kórbonctani intézet ez évi költsége, 420 frt általányát bele tudva volt 424 —

A kötettani intézet szükségletei, 157 frt 50 kr. általányával együtt, tettek 159 50

Az orvosgyakorlati kóroda költségei rúgtak 4484 82
mely összegből 2011 frt 52 kr. a betegek élelmezésére, 1902 frt 99 kr. a gyógyszerekre fordítatott.

A sebészi belgyógykóroda szükségleteinek fedezésére 3388 97½
fordítatott, mely összegből a betegek élelmezésére 1633 frt 58½ kr. az orvosi szerekre 1489 frt 4 kr. esett.

A gyakorlati sebészköroda ellátása került 4531 80½
mely összegből 2592 frt 74½ kr. a betegek élelmezésére, 896 frt 89 kr. a gyógyszerekre adatott ki.

A sebészi műtő intézet összes költségei az egyetemi kézi pénztárból fedezve tettek 346 64

A szülészeti kórodára fordított évi költség tett 2993 54
melyből az élelmezés fedezésére 1544 frt

68 kr., a felhasznált gyógyszerekre pedig 739 frt 87 kr. ment fel.

A szemészeti kóroda ellátása egészben került 2059 92
melyből a betegek élelmezésére 1231 frt 15 kr., a gyógyszerekre 392 frt 72 kr. esett.

Az egyetem ötrendű kórodai ágybeli ruháinak beszerzésére ez év alatt felsőbb helyen két ízben utalványoztatott összesen 5989 99

A gyógyszergyűjtemény költségei, 31 frt 50 kr. általányával együtt tettek 35 70

A sebészeti természetgyűjtemény fentartása került 126 —

Az elméleti gyógytani intézet berendezése igényelt 395 —

E szerint az orvoskarhoz tartozó kórodák, intézetek és gyűjteménytárak ez évi költségei tettek összesen . 26598 59

A természettani gyűjteménytár ez évi költsége, 420 frtnyi általányával együtt tett 430 55

A vegytani intézet ellátása, a 840 frt általány betudásával, és bu-torainak a múlt évi szünnapok alatt történt befestéseért utalványozott 199 frt 2 krnyi összeggel került 1059 56

A vegytani intézetre vonatkozólag ezúttal meg-
említendőnek tartom, hogy az egyetemi tanács dr.

Than Károly r. vegytanárnak a bölcsészeti kar pártoló véleményével támogatott abbeli kérvényét, hogy az egyetemi vegytani intézet számára az egyetem kórodái és egyéb intézeteitől egészen elkülönített épület létrehozása kieszközöltetnék, az egyetemi tanács a kérvényben kifejtett nézetek és nyomatékos indokoknál fogva, melegen pártolva a nm. kir. helytartónácshoz m. évi december hó 23-án tartott üléséből felterjeszté; valamint a nevezett tanár azon folyamodványát is júl. 4-dikei üléséből ajánlattal küldé fel, melyben többnemű vegyészeti készülékek, és a vegytani működéseknél használandó könyvek beszerzésére 1200 frtnyi rendkívüli engedményért esedezik.

Az állattani és állatbontani intézet és gyűjtemény szükségleteinek fedezésére az 500 frt frt kr.
általánynyal együtt felment 558 44

Az állattani gyűjtemény ezen tanév alatt *Pius Titius* minorita rendi al-
dor két küldeménye által is gyarapo-
dott.

Az ásványtani gyűjteménytár összes kiadása ez évben . 940 95
mert részére a 300 frtnyi általányon fő-
lül még 300 frt egy polarizáló görcső
megszerzésére, 334 frt 20 kr. pedig
nehány szekrény csináltatására és mó-
dosítására felsőbb helyen utalványoz-
tatott.

Az érem és régészeti gyűjtemény, melynek a könyvtár helyi-
ségeiben többé hely nem jutott, az

egyetem nagy épületébe tétetett át. frt. kr.
 Teremének kitisztíttatása, festetése,
 szekrényeinek áthordatása együtt véve
 került 22 7

A sz. Gellért hegyén a déli jel-
 adás végett fentartott állomásnak, víz-
 felhordási, kéményseprési, és az órák
 kijavítási költségei tettek együtvéve . 67 56

A fűv és z kert, évi általányából
 tartatik fenn, mely 5000 —
 Ezek folytán a bölcsészeti kar intézetek
 és gyűjteménytárak költségei tettek

összesen . 8079 13.

Az egyetemi fűv és z kert levén szóban, részemről
 méltatlan mulasztásról vádolnám magamat, ha *Linz-
 bauer Ferenc* fűv és z kert h. igazgatónak ezen kert, s
 egyúttal a tudomány-egyetem iránt szerzett érdemeit
 hallgatással mellőzném. Ő t. i., sikerülvén neki a múlt
 tanévben a bécsi cs. kir. udvari fűv és z kert külföldi vi-
 rányából igen jelentékeny — 1332 élő növényből ál-
 lott — gyűjteményt Ő cs. kir. apostoli Felségénél leg-
 kegyelmesebb ajándéki adományképen a m. kir. tuda-
 omány-egyetem számára kieszközölni, nem készt az
 egyetemi tanácshoz abbeli kérelmet nyújtani be, hogy
 az egyetemi fűv és z kertben, általa az építészeti igaz-
 gatósághoz áttett terv szerint, egy a nagybecsű aján-
 dékhoz méltó, üvegháznak építése kieszközöltessék.
 — Ezen kérelme folytán, miután az — amennyire
 teljesítése az egyetemi alapot túl nem terhelné — az
 egyetemi tanács által múlt évi július hó 30-án tartott
 üléséből ajánlattal felsőbb helyre terjesztetett volna —

october hó 6-án kelt legkegyelmesebb udvari rendelettel a szükségelt üvegház felépítése oly meghagyással engedtetett meg, miszerint az 30,000 frt erejéig azonnal fogamatba vétessék, hátra levő része pedig az e célra készített 46,047 frt 22 krnyi összes költségvetés határain belül utólagosan készíttessék el. Ezen megörvendezett legkegyelmesebb rendelet nyomán a csinos és szilárd alkotású, minden korszerű kívátnak megfelelő építmény két szárnya e tanév nyári szaka alatt már annyira elkészült, hogy az a fűvészkerti növény-gyűjtemény legnagyobb részének igen alkalmas menedékhelyeül, lelkes indítványozója buzgalmának pedig igen díszes emlékeül, szolgálhat. A fennevezett fűvészkerti h. igazgató azonban még korántsem vágyik kivívott borostyánján nyugodni, ő a gondviselése alá bocsátott egyetemi fűvészkertnek különben is gyéren ültetett, a múlt évi aszály következtében még inkább meggyérült növénytörzseit és csoportjait kellően kitölteni, az újon épülő üvegház számára pedig az üvegházi növényeket is lehetőleg szaporítani törekedvén, szerencsés összeköttetéseinél fogva több főrangú uraságoknál megkeresés útján oly örömdetes eredményt bírt kieszközölni, miként azok az egyetemi fűvészkert gyarapítására jelentékeny mennyiségű, számszerint 2580 darabra rúgó növényt, szíveskedtek ajándékuul adni. Így ő cs. kir. fenségek *István* és *József* főhercegek, alcsúti kertjőkből, 150 darab meleg- és hidegházi növénynyel, 200 faj évülő plántával, 200 faj fa és cserjével, 100 faj botanicus rózsaneműekkel méltóztattak az egyetemi fűvészkertet gazdagítani. — Herceg *Lichtenstein János* ő főmltsága híres eisgrubi kertjéből 700-ra menő ritka növény

gyűjteménynyel és 80 darab *Pinus strobus*-féle fakkal; gróf *Harrach Ernő* ő nagyméltósága pedig *lajtha-brucki kertjéből* 600 darab meleg- és hidegházi ritka fa- és bokorneműekkel kegyeskedtek az egyetemi fűvészkert gyarapodását elősegíteni. — A cs. kir. budai pénzügyi igazgatóság kegyes határozata folytán a visegrádi és nagymarosi erdőkből 350 darab fát, valamint *Peitler Antal* váci püspök ő méltósága is 200 bokrot és egy nagybecsű 4 láb hosszú, 2 láb széles fakövéletet méltóztattak a fűvészkertnek ajándékozni. — Ily számos és nevezetes ajándék-adományokért az egyetemi tanács, f. évi június hó 2-án tartott ülésében, a nevezett magas személyeknek s illetőleg hatóságnak külön-külön hálairatban kifejezett köszönetet nyilváníttatni, a fennevezett fűvészkerti h. igazgatót pedig az érintett növények megszerzése körül tanúsított buzgalma, s az által az egyetem irányában szerzett érdeme, elismeréseül jegyzőkönyvi kivonatban értesíttetni egyhangúlag elhatározá.

Az egyes tanszékek segédeszközeül szolgáló intézetek és gyűjteménytárakon kívül legáltalánosabb segédeszköz az egyetem céljainak megfelelő, s jó karban levő egyetemi épület; mert a nélkül a legelmeletibb tanszék sem fogna fennállhatni. — Ilyféle, minden tekintetben alkalmas, egyetemi épülettel jelenleg ugyan nem dicsekedhetünk, mindazonáltal, míg a tervezett egyetemi közös kórház fel nem épül; az egyetem vegytani intézetének számára egy a többi intézetektől elkülönített épület létre nem jó; míg egyetemünk irodalmi kincsét saját könyvtárépületébe be nem helyezheti; míg egyetemünk, helyzetének megfelelő, új csillagdjában a ládába burkolt és egymásra halmo-

zott *Nagy Károly*-féli csillagászati eszközöket a még azokhoz megszerzendőkkel együtt fel nem állíthatja; míg tantermeit a tanulók számához képest ki nem tághíthatja: addig a jelen szűkebb határok közzé szorítkozva, az előttünk ismeretes hiányokkal némileg — legalább szükségből — megbarátkozva, eléglenünk kell, ha a meglevő egyetemi épületeink jó karban fentartatnak. E tekintetben a lefolyó tanév alatt, némely kisebb kijavításokat és beszerzéseket nem említve, nem történt egyéb, mint legelőször a szülészeti kórodában a rossz szerkezetű, s ennél fogva a célnak nagy részben meg nem felelő Meissner-féle fűtés helyett felsőbb helyi utólagos jóváhagyás reményében kályhák általi fűtés 82 frtnyi kiadással alkalmaztatott, mire a felsőbb helyről reményelt jóváhagyás azon kegyes meghagyás hozzáadásával érkezett le, miszerint a Meissner-féle fűtés a sebészeti intézetből is, ha netalán ott is olyan léteznék, a szülészeti kórodában végzett módon távolíttassék el. — Azután a kórbontani intézet dolgozójának megrepedezett és berossadással fenyegetődő boltozata, ablakainak újni csináltatása, valamint az orvoskari épületben lakó házi-szolga lakásának az árnyékszékektől való elválasztása és konyhával való ellátása rectori felterjesztés folytán kieszközöltetett. Az előbbi kijavítás 325 frt 37 kr. kiadásával a húsvéti szünnapok alatt, az utóbbi pedig csak az imént múlt szünnidőben 62 frt 15 krnyi költséggel hajtatott végre. Továbbá, minthogy a nm. m. kir. helytartótanács múlt évi dec. hó 5-kén 90,336. sz. alatt kelt kegyes intézménye által az egyetemi épületek és bútorok szünnapok alatti szokásos kijavítása és tisztogatása ez évben és jövőre nem házilag, hanem a

királyi országos építészeti igazgatóságtól kiküldendő bizottmány eljárása és felügyelése útján eszközölnének rendeltetett, részünkről minden, a felszólított illetők által bejelentett, és a helyiségek figyelmes megtekintése alkalmával felfedezett hiányok és méltányos kívánalmak összeírva a nm. m. kir. helytartónácshoz július hó vége felé felterjesztettek, hol, miután felettök a királyi országos építészeti igazgatóság részéről kiküldött szakavatott bizottmány által 3918 frt 26 kr-ra rúgó költségvetés elkészíttetett volna, nem csak minden, mi a tisztogatás és kijavítás körébe tartozik, azonnal kegyesen engedélyeztetett, hanem *Hanzély János* számvevői tiszt feljelentése folytán még a kórodák sokféle színű nyoszolyáinak barnára festése, a 10, legfeljebb 12 fontnyi lószőrrel töltött párnáknak szétbontása, és 18—20 fontnyi jó minőségű lószőrrel való újon elkészíttetése, és a már igen elhasznált ágyruhák pótolása a lefolyt évre már utalványozva volt 2900 forinton fölül még 3089 frt 99 kr. költségvetéssel elrendeltetett. Minek megtörténte után a munkálatok azonnal megkezdettek, s ami ekkoráig az idő rövidsége miatt elkészíthető nem volt, utólagosan fog végre hajtatni.

Az egyetem működésének szakadatlan folyamatban tartása végett az eddig elősorolt segédeszközökön kívül még egy hatalmas tényező, t. i. a meleg is szükséges; ennek az egyetem teremeiben kellő időbeni előidézése azoknak köb-öleekben kifejezett beltartalma alapján a nm. m. kir. helytartóság által $293\frac{1}{2}$ öl fa van kiszabva. Minthogy az elmúlt három év tapasztalata nyomán ezen kiszabott famennyiség — akár a köb-öli számításokhoz nem mindig szorosan alkalmaz-

kodó időjárás miatt, akár a fa felhasználásában köve-
 tett kezelés folytán — elégséges nem volt: célszerű-
 nek véltem, a netalán jövőben is bekövetkezhető fa-
 hiány kikerülése végett a nm. m. kir. helytartótaná-
 csot arra megkérni, hogy a beálló tanévre a megala-
 pított famennyiségen kívül még legalább 15—20 ölnyi
 tartalék famennyiséget kegyesen utalványozni méltóz-
 tatnék, melyből az egyetem nagyságos rectora az
 egyes intézetekben vagy helyiségekben felmerülendő
 szükségét, annak idejében, a körülményekhez mért
 adagban, minden fennakadás nélkül pótolhassa. E
 kérelem következtében a magas kormányzók legújabb
 k. intézményében a kiszabott failletéken kívül tartá-
 lékul még 10 öl tűzifát méltóztatott engedményezni.

Ezek után nem leszen talán minden érdek nélkül
 az egyetem tanintézeti határai között a lefolyt tanév
 alatt előfordult szükségleteknek megfelelő fedezési
 összeggel megismernednünk. Ez a már nagyobb részt
 megérintett részletes kiadások összetevéséből azonnal
 kitűnik:

Az egyetemi alap rovására alapí-	frt	kr.
tott ösztöndíjak tesznek	3117	—

Az egyetemi könyvtár összes költ- ségek	3316	89
--	------	----

Az orvos-sebészeti karhoz tartozó kórodák, intézetek és gyűjteménytárak összes költségei	26598	59
--	-------	----

A bölcsészeti kar intézeteinek és gyűjteménytárainak költsége	8079	13
--	------	----

A fűvészkerti üvegház építésére ez évben fordítandó összeg	30000	—
---	-------	---

Az egyetemi épületekben egész frt kr.
tanév alatt eszközölt kijavítás és tisztogatás költsége 4100 78

Az egyetemi templom szükségleteire kiszabott általány 1200 —

Az egyetem helyiségeinek fűtésére felhasznált $276\frac{1}{2}$ öl tölgyfa, és 28 öl cserfa ára — az előbbi 12, az utóbbit 15 forinttal számítva — hozzá téve a fuvarozási és favágatási költségeket is — tett 5422 35

Az egyetem helyiségeinek kivilágítási költsége légszeszért 2455 64
gyertyáért és olajért 178 78

Az egyetem egész évi nyomdai költségei 596 31

Az egyetem kisebb költségei, ide számítva az irodai és quaestúrai szükségletek fedezését, valamint a rectori és dékáni irodai általányokat is 2243 16 $\frac{1}{2}$

Az egyetemi tanintézet minden rangú s rendű személyzetének rendszeresített évi díja, a nyugalmazottaknak és az elhunytak özvegyeinek illetményeivel együtt ez évben tett 98143 50

Ez évben felsőbb helyen utalványozott tanári jntalomdíjak összege 1100 —

Felsőbb helyen utalványozott segélyezések és kegyelmi adományok 1118 26 $\frac{1}{2}$

Megjegyzendő, hogy ezen összegben a néhai *László György* egyetemi volt quaestor után 1856—1857-iki tan-

évben felmerült 818 frt $26\frac{1}{2}$ krnyi hiány is befoglaltatik; mivel a f. évi június hó 11-én 8505. szám alatt kelt kegyelmes királyi udvari rendelvény által kivételesen leirandónak találtatott.

A felhozott részletek összetétele folytán a tudomány-egyetem ezen tanévi költségeinek

összege: 187670 frt $39\frac{1}{4}$ kr.

Jelentékeny összeg! mely, főkép ha a fizetendő adót, és az egyetem fekvő javainak igazgatási és kezelési költségeit is hozzá gondoljuk: valószínűleg alig áll kedvező arányban az egyetem összes jövedelmeivel; legalább azt kell gyanítanunk, ha felsőbb helyen némely, különben kifogás nélküli kérelmek, csak az egyetemi pénzalap szorult állapotának tekintetéből, nem teljesíthetők. Pedig, ha csak az egyetemi épületek elégtelenségére tekintünk, az egyetemi gyűjteménytárakat és azoknak fentartására és gyarapítására rendelt általányokat más egyetemekével összehasonlítjuk, és a pesti egyetem azon tanárainak, kik a tanácskökhöz szabott évdíjon kívül valamely jelentékenyebb segélyforrásra számot nem tarthatnak, inkább szánandó mint irigylendő állapotát szemléljük — akkor el kell ismernünk, hogy egyetemünk kiadásainak a jelen évi költségi összegnél még jóval nagyobbra kellene rúgnia, ha az érintettem szükségleteknek minden tekintetben elég tétetnék. — Úgy látszik, az egyetemünk költségei és jövedelmei között már jelenben is kevesbbé kedvező arány a tanintézetek azon általános természetök következtében, hogy szükségleteik a ha-

ladással egyenes viszonyban növekednek, évről évre mindinkább kedvezőtlenebbé válik, főkép ha a már hosszabb idő óta üresedésben levő aesthetika, régészet- és éremtan, romai philologia, elméleti és gyakorlati csillagászat tanszékei, és a természettudományok tanszékei mellett a segéllő állomások betöltetnének, a képző művészetek története, a geographia és ethnologia, a geologia, az egyetemes irodalomtörténet, az összehasonlító nyelvészet, a szanszkrit s az altáji nyelvészetek számára pedig külön tanszékek felállítása, a bölcsészeti kar által e tárgy felett beadott, s az egyetemi tanács által pártolva felterjesztett, véleményes jelentés folytán felsőbb helyen szükségesnek találtatnék. — Midőn ily számos tanszék felállítása, nagyszerű épületek létrehozása, sok új szükségletek sürgető kielégítése előttünk úgy merülnek fel, mint ugyanannyi nélkülözhetlen előfeltételek arra, hogy egyetemünk magát más egyetemek sorában a haladási pályán illően fenntartsa, csaknem azon aggodalom vesz rajtunk erőt, hogy egyetemünk talán már el is érte ama haladási tetőpontot, melyre jövedelmeinél fogva képes, s hogy jövedelmi alapjának elégtelensége miatt jövőre talán már nem is illeti őt hely azon haladási pályán, melyen a semmi fekvő javakkal nem bíró s csak államköltségen fenntartott egyetemek oly vígan haladnak. — Távol legyen tőlünk efféle aggodalom. — Kötelességeinket teljesítve, s minden pazarlási viszketegtől tartózkodva, bizton remélhetjük, hogy az egyetemünk iránt minden alkalommal gondoskodást tanúsító magas kormányzések, hathatós befolyásuk által azt meg

fogják óvni attól, hogy jövedelmeinek alapja egyszerűsmind szerencsétlenségének alapjául szolgáljon; hogy örök megállapodásra és mozdíthatatlanságra legyen kárhoztatva a miatt, mivel saját alapja van; hogy épen az alap birtoka ejtse el egyetemünket azon igénytől, mely szerint saját jövedelmei elégtelensége esetében nélkülözhetlen szükségletei pótlását azon államtól várhassa, melynek érdekében fennáll és haladni törekedik; az egyetemünk állapotára fáradhatlan buzgósággal felügyelő magas kormányiszékek, mondom, nem fogják a dolgot oda jutni engedni, hogy 5000 négyszög mértföldnyi területén élő 12 millió embernek egyeteme, a közadóból fentartott közbiróalmi egyetem mellett, ne igényelhessen még csak pótlékot se az ország adójából, melynek ifjú nemzedéke kiképezésében fáradoz. — Meg lehetünk győződve, hogy, ha a szükség úgy kívánandja, a nm. m. kir. helytartótanács, a főmélt. m. kir. udvari cancellaria Ó cs. kir. apostoli Felségénél legkegyelmesebb urunknál ki fogják eszközölni, miszerint a tudomány - egyetem, saját alapja elégtelensége miatt beálló hiányok tekinteténél fogva, az ország szükségére szánt pótagóból, vagy valamely általános segélyezésben részesíttessék, vagy abból valamelyik kiegészítő részének, teszem az ország népe legközvetlenebb érdekeben álló orvos-sebészeti kórodáknak és intézeteknek, kellő karbantartására megkívántató költsége pótolassék.

A mondottakból áll, tisztelt egyetemi közgyűlés, tudomány-egyetemünk működési terén e lefolyt tanév alatt felmerült eseményeknek, és az egyetemi tanács

közvetlen vagy közvetett hozzájárulásával létre jött nevezetesebb eredményeknek foglalata. — Mennyire felelt meg az egyetemi tanács ama bizodalomnak, melynek folytán az egyetemi ügyek vezetését ma egy éve átvette, annak megítélése nem őt illeti; mindazonáltal nyúgodt lélekkel nyújtja át az új erőekkel felfrisített jövő tanévi tanácsnak a teendők fonalát; mert az öntudat ítélőszéke előtt azon bizonyítványt adhatja magának, hogy mindennemű eljárásában a legjobbnak látszó utat választá: ha netalán azt egyes esetekben valamennyire eltévesztette volna, az csupán azon körülménynek lenne tulajdonítandó, hogy emberekből állott. Mielőtt az ekkép működött egyetemi tanács díszes helyéről lelépne, ösztönöztetve érzem magamat nevében azon őszinte elismerést nyilvánítani, melyet az egyetemi tanuló ifjúság, ez évben tanúsított szorgalmánál és az akadémiai fegyelemnek megfelelő magaviseleténél fogva érdemel; mely elismerést egy, szigorúbb fenyítést maga után vont, elszigetelt kihágás meg nem semmisít. Mi engemet illet, csak szívem sugallatát követem, ha rectori tisztelkedésem végső percében a tudomány-egyetem hivatalnokainak tisztí hűségökért általánosan, és különösen az irodai és quaestúrai hivatalnokoknak, éber készségökért, kitartó s többször megfeszített munkásságukért, az egyetemi tanári testület tisztelt tagjainak pedig irántam mutatott tisztvársi bizodalomukért forró köszönetemet ünnepélyesen kijelentem. De amiért magamat leginkább lekötelezve érzem, az azon hódító szíves indulat, melynek folytán az egyetemi tanács igen tisztelt tagjai gyöngeségemet minden nehezebb és bonyolodottabb tárgyak előfordultával isme-

reteik gazdag tárházából mély belátással kiszemelt és gyöngéd előzékenységgel alkalmazott tanácsaikkal oly hathatósan támogatták, miszerint meg kell vallanom, hogy ha rectori kötelességemnek csak némileg megfelelhettem, azt legnagyobb részt az ő készséges együttműködésöknek köszönhetem. — Mind ezekért lelkes férfiak! fogadjátok szívesen hálámnak őszinte nyilvánulását, s engedjétek reménylenem, hogy azon kötés, melyet, az egy év előtti üdvözlő szónoklat értelme szerint, akkori fellépésünkkel a legnemesebb érdek egységében kötöttünk, s melyet közreműködésünk egymásközti viszonya mindinkább szorosabbra fűzött, túlélendi a lefolyt rövid évet. E kecsegtető reményhez ragaszkodva hagyom el e díszes helyet, melyet egy év előtt irántam tanusított barátságos bizodalom folytán elfoglalni szerencsés valék, elhagyom azon köztiszteletű és érdemtelves férfiú számára, ki arra a tekintetes hittudományi kar kebeléből köz bizodalom által választatott. Foglalja el tehát azt Nagyságod a rá méltán ruházott méltóság jelvényeivel együtt. Azon dísz, melyet ezek elfoglalóikra árasztanak, Nagyságod érdemeit illeti; ama terhek pedig, melyekkel összeköttetvék, csak kedves alkalmúl szolgálndnak arra, hogy rajtok Nagyságod ismeretes mély tudománya, erős jelleme, és rendíthetlen igazságszeretete magát még inkább kitüntethesse. Mi hogy akadály nélkül megtörténhessék, engedje a Mindenható, hogy Nagyságod szakadatlanúl ép erőben és egészségben éljen!